

## Motion till riksdagen 2020/21:2584

av **Ulrika Heindorff m.fl. (M)**

# Den akuta effektbristen i Skåne

---

## Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att undersöka möjligheten till en lokal effektreserv i södra Sverige och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om elområdesindelningen och dess effekter och möjliga lösningar på problemen och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det är viktigt att utbyggnaden av överföringskapacitet inom Sverige fortsätter och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen måste säkerställa att den åtskilliga gånger försenade Sydvästlänken nu färdigställs och tas i drift, utan ytterligare förseningar, och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ge Svenska kraftnät i uppdrag att ändra elområdesindelningen genom en sammanslagning till två områden i stället för fyra, i enlighet med de förslag som ursprungligen presenterades, och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att uppdra åt Svenska kraftnät att, så länge fyra elområden finns i Sverige, införa ett system med garanterad minimikapacitet i överföringen mellan elområde 3 och elområde 4 i enlighet med det förslag som en utredning tagit fram, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

## Motivering

Skåne har under långt tid haft högre elpriser än övriga landet. Under 2018 blev också kapacitetsbristen i elnäten ett faktum. Detta har påverkat skånska kommuner och företag negativt. Flera företag, såsom Pågen i Malmö, Ecolean i Landskrona, Polykemi i Ystad och Lindab i Båstad, har inte kunnat bygga ut sin verksamhet. Detta hämmar allvarligt

tillväxten för Skåne på både kort och långt sikt. Ett Skåne som växer och utvecklas behöver en elförsörjning som är stabil och som utvecklas i samma takt som de ökade behoven. Därför behövs både en planerbar kraft, såsom kärnkraft, och att den väderberoende kraften, såsom vindkraft och solceller byggs ut.

Sedan den 1 november 2011 är Sverige indelat i fyra så kallade elområden, vilket betyder att elpriset kan variera mellan olika delar av landet. Indelningen innebär att elen i genomsnitt är dyrare i södra Sverige, vilket drabbar sydsvenska konsumenter och påverkar konkurrenskraften negativt för sydsvenska företag.

De kommande åren kommer elanvändningen att fortsätta öka kraftigt. Detta beror bland annat på elektrifieringen av transportsektorn som påbörjats och som kommer att accelerera. Elbehovet förväntas öka även i många andra sektorer såsom inom tillverkningsindustrin. Utvecklingen är önskvärd för att reducera utsläpp av växthusgaser, men leder även till att fler använder mer el samtidigt. Effektbehovet, elanvändningen per tidsenhet, ökar därmed.

Svenska kraftnät ansvarar för upphandling av effektreserv, enligt lag max 2 000 MW men enligt förordning numera max 750 MW, det står dock i förordningen att denna kan utökas vid särskilda behov. I nuläget är det 562 MW i Karlshamnsverket som är upphandlat till 2021 med potential fram till 2025. Med anledning av förordningens ”särskilda behov” skulle en ansträngd situation i Skåne kunna lösas med en lokal sydlig effektreserv för att klara den sydsvenska problematiken. Därför anser vi att en sådan lösning ska undersökas, och om den är möjlig sättas igång.

## Bakgrund till elområdesindelningen

Åren 1999 och 2005 stängdes Barsebäcks två reaktorer, med en samlad effekt på 1 200 MW, motsvarande ungefär hälften av Skånes elbehov. Avvecklingen skapade stor effektbrist i hela södra Sverige. Att så blev fallet var ingen överraskning, riskerna och de potentiella problemen med en avveckling av Barsebäck har diskuterats åtminstone sedan avvecklingsdiskussionerna tog fart på 1980-talet. Trots det stora och uppenbara elunderskottet gjorde varken dåvarande S-regering, som borde ha tagit sitt ansvar med tanke på att den genomdrev Barsebäcksavvecklingen, eller Svenska kraftnät tillräckligt för att lösa problemet.

I stället reglerades problemen med elunderskott i södra Sverige genom så kallad mothandel och genom att Svenska kraftnät ibland stoppade exporten av el till Danmark. År 2006 anmäldes förfarandet av danskarna till EU-kommissionen. Kommissionen gav i sin preliminära bedömning danskarna rätt; det svenska agerandet var ett brott mot EU:s konkurrensregler eftersom danska kunder diskriminerades i syfte att säkerställa leveransen av el till kunder i Sydsverige.

Sverige riskerade därmed att drabbas av skadeståndskrav om inte en hållbar lösning kunde presenteras. Svenska kraftnät gjorde bedömningen att det fanns risk för att Sverige skulle fällas och att det i så fall kunde bli kostsamt. För att lösa problemet föreslogs därför en indelning av Sverige i fyra elområden. EU-kommissionen godtog denna lösning våren 2010 och det överenskomms att indelningen skulle genomföras från den 1 november 2011. Sverige ansågs därmed ha löst frågan, och alla eventuella skadeståndsanspråk bakåt i tiden avskrevs.

## Så fungerar elområden

El handlas i Norden till allra största delen på den nordiska elbörsen, Nord Pool. Det är en marknadsplats där säljare (elproducenter) och köpare (elhandlare) möts. Priset sätts för varje timme utifrån vanliga marknadsmekanismer, det vill säga genom att utbud och efterfrågan möts. Elhandlarna säljer sedan elen vidare till sina kunder (privatkonsumenter och företag). Tidigare har hela Sverige utgjort ett elområde, vilket betyder att utbud och efterfrågan har mötts för hela landet. I Norge finns fem elområden, i Danmark två, i Finland ett och i Estland ett.

Efter indelningen av Sverige i fyra elområden den 1 november 2011 utgör vart och ett av de fyra områdena i stället ett anbudsområde, vilket betyder att priserna kan bli olika beroende på hur utbud och efterfrågan ser ut i respektive område. Överföringskapaciteten mellan områdena är också en faktor i sammanhanget, och dessutom kan el föras både in och ut ur det nordiska systemet genom import eller export. Sammantaget är det alltså flera samverkande faktorer som avgör priset i ett elområde, men i ett område där produktionen är låg, efterfrågan stor och överföringskapaciteten från andra områden begränsad – som i elområde fyra – är risken för högre elpris större.

Gränsdragningen mellan områdena följer enligt Svenska kraftnät de fysiska flaskhalsar som finns i nätet och är alltså ingen godtyckligt påhittad gräns. Den har inte heller med elproduktionen att göra utan är kopplad till begränsningar i nätet.

På Svenska kraftnäts hemsida<sup>1</sup> kan man se flödet av el mellan områdena, samt se aktuella priser i områdena. Extraintäkten (när priset i ett elområde blir högre än det så kallade systempriset) tillfaller Svenska kraftnät och måste öronmärkas för att användas till nätinvesteringar i syfte att bygga bort flaskhalsar i överföringskapaciteten.

## Miljarder i merkostnader för konsumenterna i Sydsverige

Elkonsumenterna i södra Sverige (främst elområde fyra) tvingas sedan hösten 2011 betala mer för elen. Den utvärdering av elområdesreformen som gjordes ett par år efter genomförandet visade att prisskillnader mellan elområdena saknades under ungefär 86 procent av tiden, men att det under vissa timmar kunde vara stora skillnader<sup>2</sup>. Sedan utvärderingen gjordes har prisskillnaderna ökat både i tid och i omfattning. Räkneexemplen nedan utgår dock från siffrorna i utvärderingen, men underskattar således sannolikt kostnaderna, både för enskilda och för företag.

För en kund med en årlig elförbrukning på 20 000 kWh (vilket motsvarar en normal villa) var skillnaden 624 kronor (motsvarande 3,4 procent) på årsbasis 2013<sup>3</sup>. Summan i sig kanske inte låter så hög, men principiellt är prisskillnaden orättfärdig och totalt sett blir det stora belopp för de sydsvenska konsumenterna. Vi har dessutom haft generellt sett låga elpriser den senaste tiden, men om priserna ökar igen, till exempel om ytterligare kärnkraftsreaktorer avvecklas, är risken stor att skillnaderna också ökar.

Företag och verksamheter som har högre förbrukning drabbas också av större merkostnader. Riktigt stora problem får den elintensiva industrin som inte köper el på löpande räkning utan handlar upp den till fast pris, ofta ett par år i förväg. Det betyder att företagen inte tjänar på när elpriserna är ovanligt låga, men ändå tvingas betala

<sup>1</sup> <http://www.svk.se/drift-av-stamnatet/kontrollrummet/>.

<sup>2</sup> [http://www.ei.se/Documents/Publikationer/rapporter\\_och\\_pm/Rapporter%202014/Ei\\_R2014\\_08.pdf](http://www.ei.se/Documents/Publikationer/rapporter_och_pm/Rapporter%202014/Ei_R2014_08.pdf).

<sup>3</sup> [http://www.ei.se/Documents/Publikationer/rapporter\\_och\\_pm/Rapporter%202014/Ei\\_R2014\\_08.pdf](http://www.ei.se/Documents/Publikationer/rapporter_och_pm/Rapporter%202014/Ei_R2014_08.pdf).

prisskillnaden mellan elområdena. Detta är mycket problematiskt i industriella branscher där marginalerna ofta är små. För ett företag med en årlig förbrukning på 30 GWh är merkostnaden i elområde 4 nästan en miljon kronor (motsvarande ungefär 10 procent)<sup>4</sup>. Det är självklart att en sådan merkostnad är en betydande konkurrenssnackdel, vilket skapar problem.

När kostnaderna blir för höga väljer företag till slut att lägga ned eller att flytta verksamheten någon annanstans. I det läget sker flytten sannolikt inte till norra Sverige utan till helt andra delar av världen. Därför är elområdesindelningen inte ett problem enbart för södra Sverige utan för hela landet.

Konsumenternas merkostnad när det uppstår prisskillnader mellan olika elområden i det nordiska systemet betalas ut till Svenska kraftnät i form av så kallade kapacitetsavgifter, vilka alltså motsvarar de totala merkostnader som elkonsumenterna har betalt. För 2014 var kapacitetsavgifterna 1 172 Mkr och för 2015 hela 2 068 Mkr<sup>5</sup>. En stor del av detta avser merkostnader för elkonsumenterna i södra Sverige (och då huvudsakligen i elområde 4) för brister i elnätet som borde ha finansierats solidariskt av elkonsumenterna i hela landet. Kapacitetsavgifterna har ökat väsentligt, bland annat beroende på större och mer förekommande prisskillnader inom Sverige.

Nuvarande problem är skapade av politiska beslut, samt av frånvaron av nödvändiga följdbeslut. Nedläggningen av Barsebäck skapade elunderskottet i Sydsverige. Frånvaron av investeringar i överföringskapacitet och ny elproduktion i området har gjort att underskottet består än idag, mer än 18 år efter stängningen av den första reaktorn. Ansvaret faller därför mycket tungt på de socialdemokratiska regeringar som låg bakom nedläggningen av Barsebäck, men inte fattade de följdbeslut som krävdes för att lösa de åtföljande problemen.

Människorna i södra Sverige har inte valt – och har inte heller önskat – att Barsebäck skulle avvecklas. Därför är irritationen nu mycket stor över att tvingas betala högre elpriser och således straffas för beslut man aldrig ville ha.

Situationen riskerar dessutom att allvarligt förvärras när ytterligare kärnkraftsreaktorer avvecklas på det sätt för 2015 hela 2 068 Mkr<sup>6</sup>. Effektbalansen försämras då ytterligare i södra Sverige, och såväl nivån på prisskillnaderna och antalet timmar med prisskillnad riskerar att öka kraftigt.

## Fanns det alternativa lösningar?

Enligt Svenska kraftnät var det nödvändigt att agera gentemot EU-kommissionen för att undvika skadeståndskrav. Affärsverkets bedömning är att en så kallad marknadsdelning – indelning i elområden – var den enda möjliga lösningen. Andra hävdar att det hade varit möjligt att agera annorlunda, exempelvis genom att inte direkt acceptera EU-kommissionens bedömning utan i stället slåss hårdare för Sveriges sak, försöka dra ut på förfarandet och överklaga ett eventuellt negativt beslut.

Det är svårt att avgöra huruvida det valda agerandet var rätt eller fel och det lär vi aldrig få veta. Hade Svenska kraftnät valt att trillas och Sverige då hade fällts kan vi

<sup>4</sup> [http://www.ei.se/Documents/Publikationer/rapporter\\_och\\_pm/Rapporter%202014/Ei\\_R2014\\_08.pdf](http://www.ei.se/Documents/Publikationer/rapporter_och_pm/Rapporter%202014/Ei_R2014_08.pdf).

<sup>5</sup> <http://www.svk.se/siteassets/om-oss/organisation/finansiell-information/svenska-kraftnat-arsredovisning-2015.pdf>.

<sup>6</sup> <http://www.svk.se/siteassets/om-oss/organisation/finansiell-information/svenska-kraftnat-arsredovisning-2015.pdf>.

utgå från att affärsverket i så fall hade fått hård kritik för sitt agerande. Det är knappast en rimlig hållning av en svensk myndighet att medvetet agera i strid mot gällande regler.

Men det finns också kritik mot den valda lösningen – marknadsdelning genom indelning i fyra elområden. Problemet hade alternativt kunnat lösas genom fortsatt och utökad mothandel. Enligt Svenska kraftnät skulle detta dock kunna bli mycket dyrt, vilket anges som skäl till att den modellen valdes bort.

Det är möjligt att kritikerna har rätt i att det hade varit möjligt att agera annorlunda gentemot EU-kommissionen och att det hade gått att välja en annan väg än marknadsdelning. Men det kommer vi aldrig att få veta, och nu gäller det i stället att agera konstruktivt i den gällande situationen.

## Lösning: Förstärkt överföringskapacitet

På lång sikt löses problemet med effektbrist genom utbyggnad av elproduktionen i söder, främst i elområde fyra, samt genom att kraftöverföringskapaciteten norrifrån byggs ut.

Riksdagen godkände under alliansregeringen rekordstora investeringsbudgetar för Svenska kraftnät – exempelvis femton gånger större för 2014 (drygt 5,5 mdr) än 2005 – för att långsiktigt lösa problemen.

Sydvästlänken är det viktigaste exemplet på pågående utbyggnad av kraftöverföringskapaciteten inom Sverige. När den är färdig ökar överföringskapaciteten till elområde fyra med 1 200 MW, det vill säga ungefär motsvarande Barsebäcks effekt. Dessvärre har driftstagningen försenats åtskilliga gånger och närmast förvandlats till en fars, där Svenska kraftnät i nya pressmeddelanden ett par gånger årligen berättar att driftstagningen ännu en gång har flyttats fram. Efter att flera skarvfel upptäcktes förra hösten så sköts driftstagningen upp för smått otroliga nittonde gången, till oktober 2020. Enligt den tidigare planen skulle båda länkarna ha tagits i kommersiell drift den 31 oktober i år. Situationen är oacceptabel och regeringen måste nu säkerställa att inga ytterligare förseningar uppkommer utan att förbindelsen snarast kan färdigställas och tas i drift<sup>7</sup>.

Samtidigt som förbindelsen mellan norra och södra Sverige förstärks pågår arbete med andra förbindelser, vilka också påverkar balansen. Nordbalt, mellan södra Sverige och Baltikum, har en kapacitet på 700 MW och har tagits i drift under 2016. Elen i förbindelsen kan förvisso gå i båda riktningarna, men det finns överhängande risk att effektbrist i Baltikum leder till ökat flöde ut från Sydsverige och att förbindelsen därmed bidrar till att förvärra situationen i elområde 4. Nu förs samtal om en ny förbindelse till Tyskland, Hansa powerbridge, som också den kommer att påverka effektbalansen.

## Lösning: Alternativ indelning av elområden

Givet att den av Svenska kraftnät valda lösningen är marknadsdelning, det vill säga indelning i olika elområden, skulle det ändå vara möjligt att åstadkomma en bättre utformning – nämligen att dela in landet i två områden i stället för fyra. Denna lösning

<sup>7</sup> <https://www.elinstallatoren.se/innehall/nyheter/2019/augusti/sydvastlanken-forsenad-for-19e-gangen--uppskjuten-till-2020/>.

är också den som förordades i den så kallade Pompe-utredningen som presenterades 2007. Bakom utredningen stod Energimarknadsinspektionen, Svenska kraftnät, Svensk Energi och Svenskt Näringsliv<sup>8</sup>.

I utredningen sägs bland annat ”att en prisområdesindelning i snitt 4 inte bör komma ifråga”. I stället förordas en gräns enbart längs snitt 2. En sådan indelning – i två områden i stället för fyra – skulle jämna ut prisskillnaderna avsevärt och dämpa problemen i Skåne och resten av södra Sverige. Några hållbara argument för varför den inriktningen övergavs har inte presenterats.

## Lösning: Garanterad minimikapacitet

Alliansregeringen lät göra en snabbutredning av möjliga lösningar på problemen. Utredarens viktigaste förslag handlade om att ge Svenska kraftnät i uppdrag att garantera en minimikapacitet i överföringen mellan elområde tre och elområde fyra motsvarande 4 000 MW. Nord Pool Spot har gjort beräkningar på hur det skulle påverka priserna under de 29 dygn då prisskillnaderna varit som störst. Körningen visar att en sådan åtgärd skulle minska prisskillnaden drastiskt, framför allt genom lägre pris i elområde fyra, till förhållandevis låg mothandelskostnad för Svenska kraftnät. Den samlade prissänkningen i exemplet skulle för elkunderna i elområde fyra vara drygt 12 miljoner euro.

## Skånes el och effektbehov i framtiden

Region Skåne har tagit fram en rapport<sup>9</sup> som presenterades i september 2020 med hjälp av Sweco som beskriver hur Skånes el- och effektbehov 2030 och 2040 skulle se ut. I rapporten skriver man bland annat:

Transportsektorn bedöms vara den sektor som enskilt kommer bidra mest till det ökade el- och effektbehovet. Transportsektorn svarar idag för en liten del av den totala elanvändningen, cirka 1 procent i Skåne. Sektorn står dock inför ett paradigmskifte i takt med att elfordon blir allt billigare. Transportsektorn förväntas stå för hela 10 procent av elanvändningen i Skåne 2040, genom att totalt växa med 0,8 TWh till 2030 och med ytterligare 0,9 TWh till 2040. Den ökade elanvändningen i transportsektorn drivs framförallt av elektrifieringen av personbilar och lätta lastbilar. Endast 2 procent av dagens personbilar är laddbara men de tar snabbt fler marknadsandelar och utgör cirka 30 procent av nybilsförsäljningen. Om tillväxttakten håller i sig är andelen elbilar och laddhybrider uppe i 25 procent av fordonsflottan om tio år, och 2040 är hela 75 procent av samtliga personbilar laddbara. Samma utveckling väntas, med viss eftersläpning, också för lätta lastbilar.

## Långsiktig scenarioanalys Sverige

Inom ramen för projektet Kraftsamling Elförsörjning har Qvist Consulting med hjälp av ett stort antal experter på det svenska elsystemet och internationella experter på kraftsystemsoptimering tagit fram rapporten Långsiktig Scenarioanalys<sup>10</sup> åt Svenskt Näringsliv som släpptes den 10 september i år.

<sup>8</sup> [https://www.svk.se/siteassets/om-oss/rapporter/emir2007\\_02w.pdf](https://www.svk.se/siteassets/om-oss/rapporter/emir2007_02w.pdf).

<sup>9</sup> Scenario för det Skånska Elsystemet – Elanvändning och effektbehov idag, 2030 och 2040, utgiven september 2020, [https://utveckling.skane.se/siteassets/miljo\\_och\\_klimat/dokument/region-skane\\_elanvandning-och-effektbehov.pdf](https://utveckling.skane.se/siteassets/miljo_och_klimat/dokument/region-skane_elanvandning-och-effektbehov.pdf).

Deras sammanfattning och slutsats är följande: ”Den mycket kortfattade sammanfattningen av analysens resultat är att det kostnadsoptimala framtida teknikneutrala elsystemet på årsproduktionsbasis år 2045 består i huvudsak av: 1/3 bibehållen vattenkraft, 1/3 vindkraft samt 1/3 bibehållen och ny kärnkraft.”

## Slutsatser

Det är viktigt att utbyggnaden av överföringskapacitet inom Sverige, som har kunnat accelereras tack vare de kraftigt ökade investeringsbemyndiganden riksdagen har beviljat under åren med alliansregering, nu fortsätter. Nuvarande regering får inte sänka ambitionerna till den nivå som gällde före 2006. Detta bör riksdagen tillkännage regeringen som sin mening.

Regeringen måste säkerställa att den åtskilliga gånger försenade Sydvästlänken nu färdigställs och tas i drift, utan ytterligare förseningar. Detta bör riksdagen tillkännage regeringen som sin mening.

Regeringen bör ge Svenska kraftnät i uppdrag att ändra elområdesindelningen genom en sammanslagning till två områden i stället för fyra, i enlighet med de förslag som ursprungligen presenterades. Detta bör riksdagen tillkännage regeringen som sin mening.

Regeringen bör, så länge fyra elområden finns i Sverige, uppdra åt Svenska kraftnät att införa ett system med garanterad minimikapacitet i överföringen mellan elområde tre och elområde fyra i enlighet med det förslag som en utredning tagit fram och som nämns ovan. Detta bör riksdagen tillkännage regeringen som sin mening.

Denna motion står samtliga skånska moderata riksdagsledamöter bakom.

*Ulrika Heindorff (M)*

*Tobias Billström (M)*

*Anders Hansson (M)*

*Noria Manouchi (M)*

*Hans Wallmark (M)*

*Ann-Charlotte Hammar Johnsson (M)*

*Maria Malmer Stenergard (M)*

*Louise Meijer (M)*

*Boriana Åberg (M)*

---

<sup>10</sup> [https://www.svensktnaringsliv.se/sakomraden/hallbarhet-miljo-och-energi/kraftsamling-elforsorjning-langsiktig-scenarioanalys\\_1145155.html](https://www.svensktnaringsliv.se/sakomraden/hallbarhet-miljo-och-energi/kraftsamling-elforsorjning-langsiktig-scenarioanalys_1145155.html).